

Archeologienota Hamme – Vlaslaan

Ruth Ferket en Jelke Van Buggenhout

Bornem
2021

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Ruth Ferket en Jelke Van Buggenhout

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2021/12.807/99

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	8
2.3	Onderzoeksopdracht	8
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	8
2.3.2	Beschrijving geplande werken	9
2.3.3	Werkwijze	14
2.4	Assessmentrapport	14
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	14
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	20
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	25
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	28
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	28
3	Samenvatting	30
4	Bibliografie	31
4.1	Publicaties	31
4.2	Websites	31
5	Bijlagen	32
5.1	Archeologische periodes	32

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2021E207

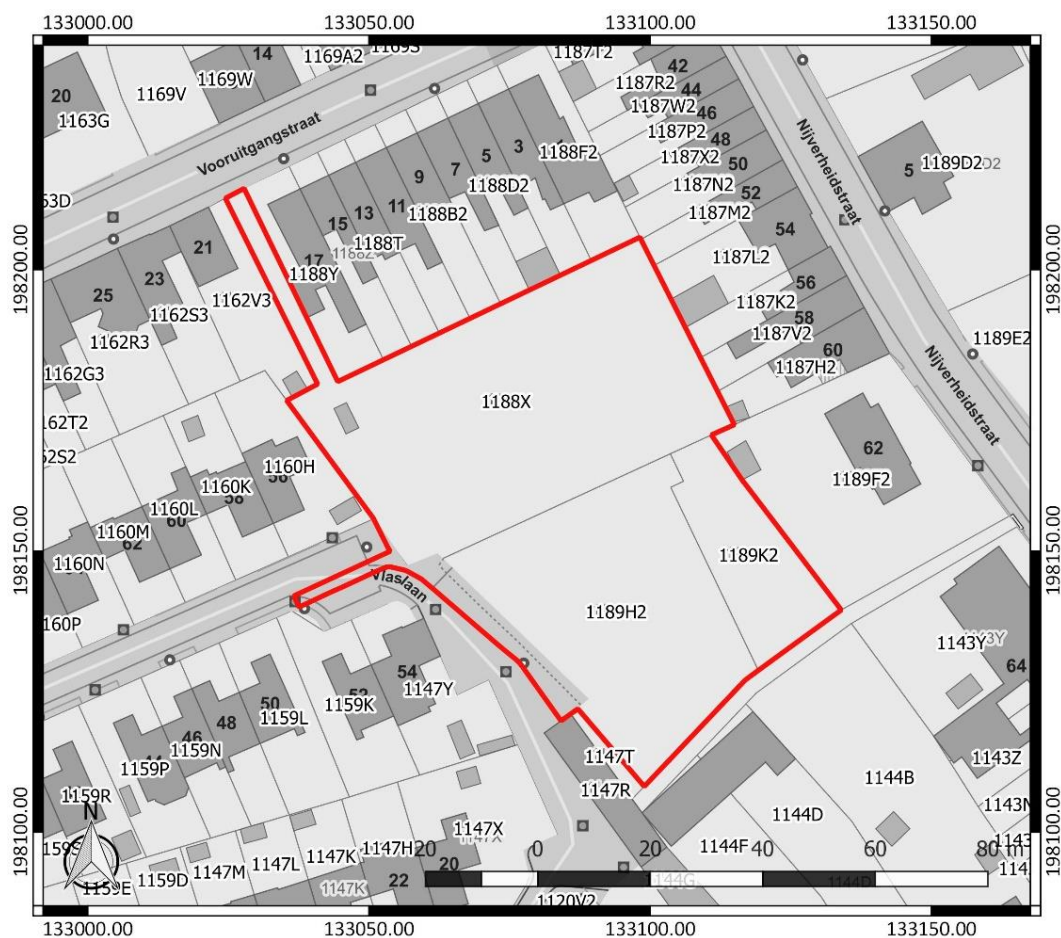
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Hamme, Hamme, Vlaslaan, Vlaslaan

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 133024.47, 198108.11
- 133133.96, 198214.44

Kadastraal plan:

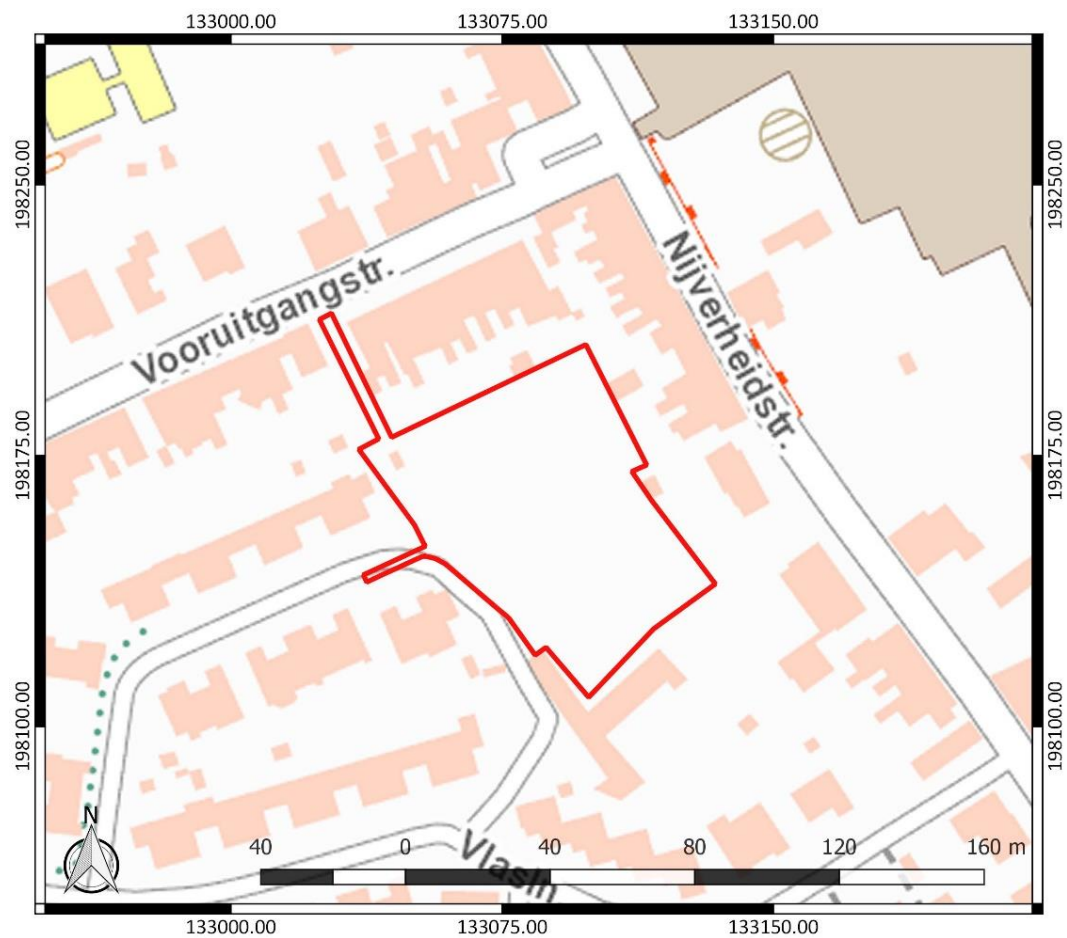

Figuur 1: Kadastraalplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Hamme, Afdeling 2, sectie B, nummers 1188X, 1189H2 en 1189K2; en openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 4952 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 25/05/2021 – 14/06/2021

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, metaaltijden, Romeinse tijd, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland en bos

Verstoorde zones: er zijn geen reeds gekende verstoorde zones aanwezig.

Figuur 3: Plan van de bestaande toestand

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksoopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: de bestaande losweg naar de Vooruitgangstraat blijft in de bestaande toestand behouden. Hier worden geen bodemingrepen gepland. In een zone van ca. 4727 m² worden wel bodemingrepen gepland.

Figuur 4: Aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit tien loten voor eengezinswoningen en de aanleg van een wegenis, riolering en een waterinfiltratiekom (Figuur 5 en Figuur 6). Hiervoor zal een deel van de aanwezige bomen op het terrein gerooid worden. Nutsleidingen worden aangelegd langs de wegenis, in gemeenschappelijke sleuven met een diepte van ca. 1 m. Onder de rijweg wordt een vuilwaterriolering en een regenwaterriolering aangelegd op een diepte van respectievelijk 1,05 en 1,5 m diepte. De bouw van de nieuwe woningen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen mogen echter onderkelderde worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoring diepte. Voor de aanleg van de wegenis wordt een verstoring van 50 cm verwacht (Figuur 7). De waterinfiltratiekom zal 45 tot 95 cm diep zijn (Figuur 8). De beschoeiing van planken en palen zal een grotere verstoring veroorzaken. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoring diepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast.

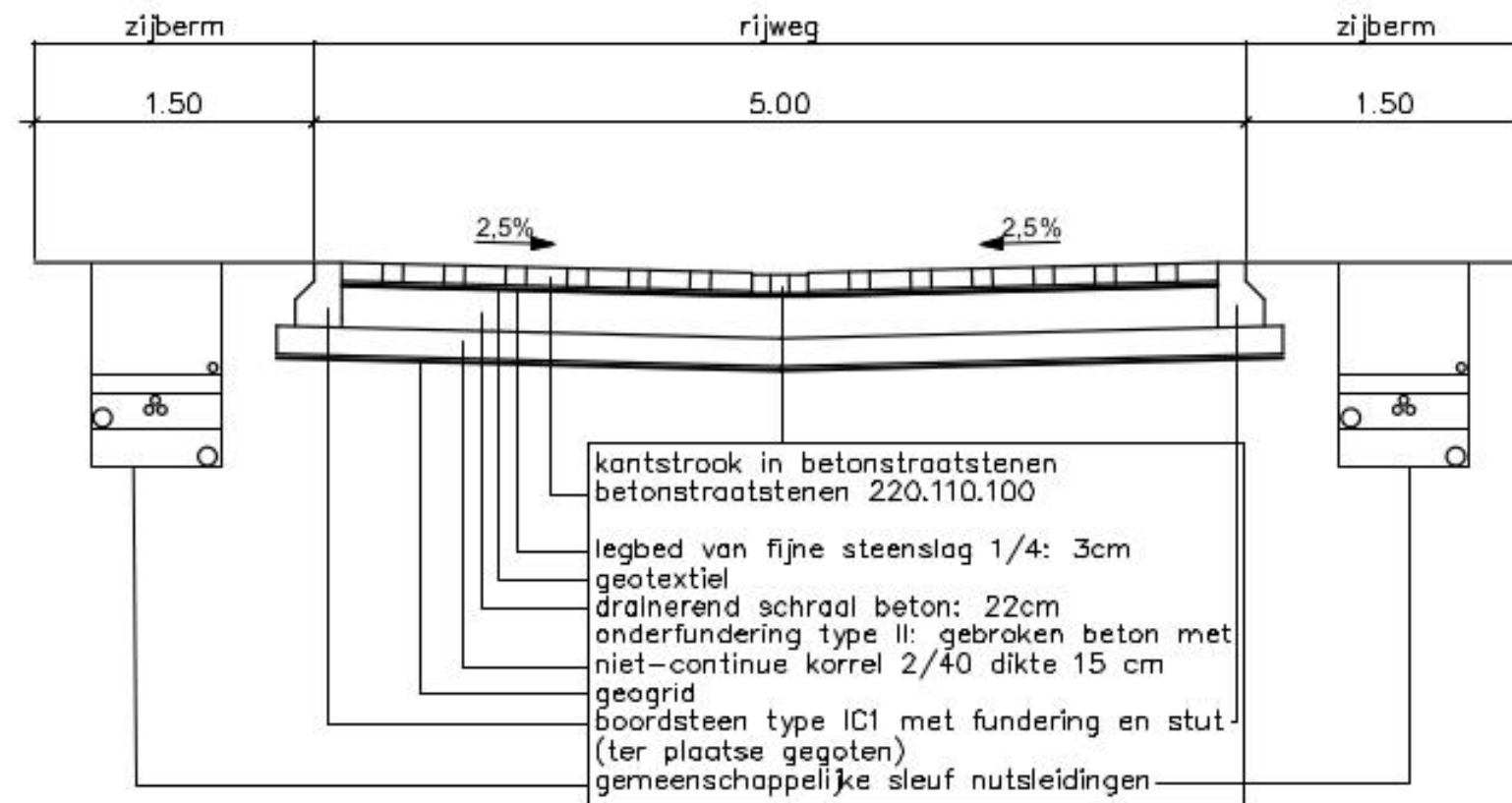

Figuur 5: Verkavelingsplan

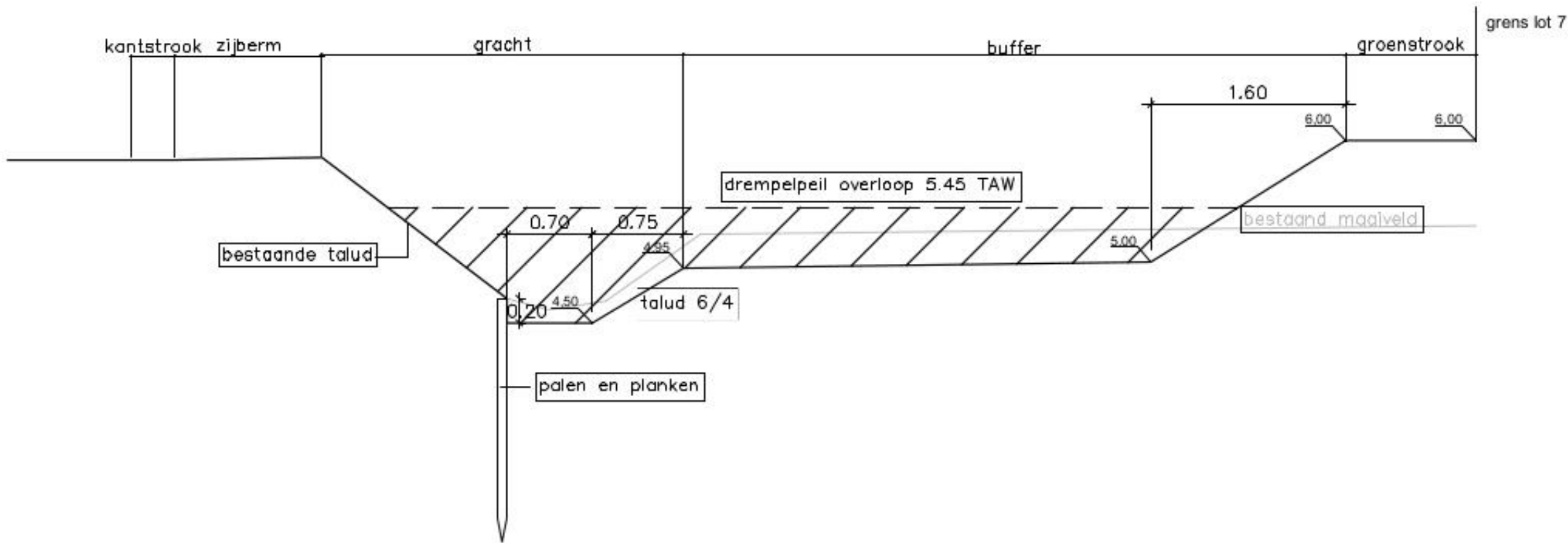
Figuur 6: Rioleringsplan

Modeldwarsprofiel A-A' (1/50)

Figuur 7: Modeldwarsprofiel weg

Modeldwarsprofiel B-B' (1/50)

Figuur 8: Modeldwarsprofiel waterinfiltratiekom

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

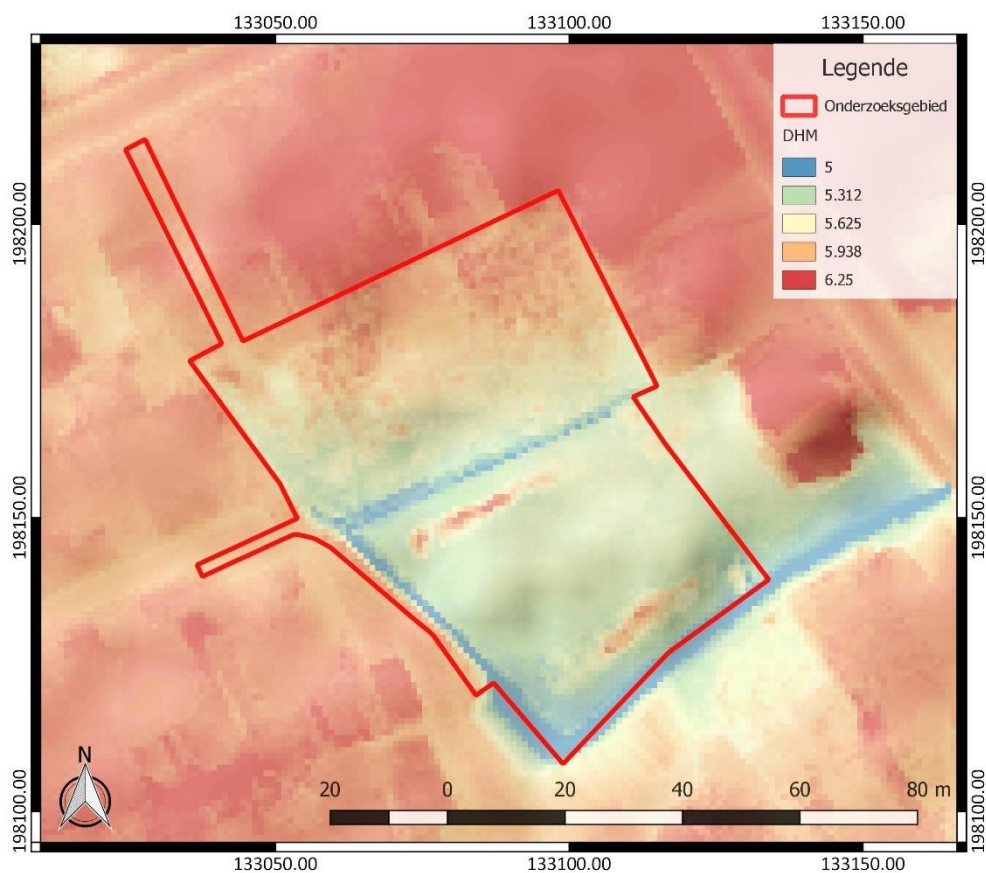
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich ten zuidwesten van het centrum van Hamme. Het ligt tussen de Vooruitgangstraat in het noordnoordwesten, de Nijverheidstraat in het oostnoordoosten en de Vlaslaan in het zuiden, het zuidwesten en het westen. Het uiterst westelijke deel van het terrein situeert zich ter hoogte van de Vlaslaan (Figuur 9). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden.

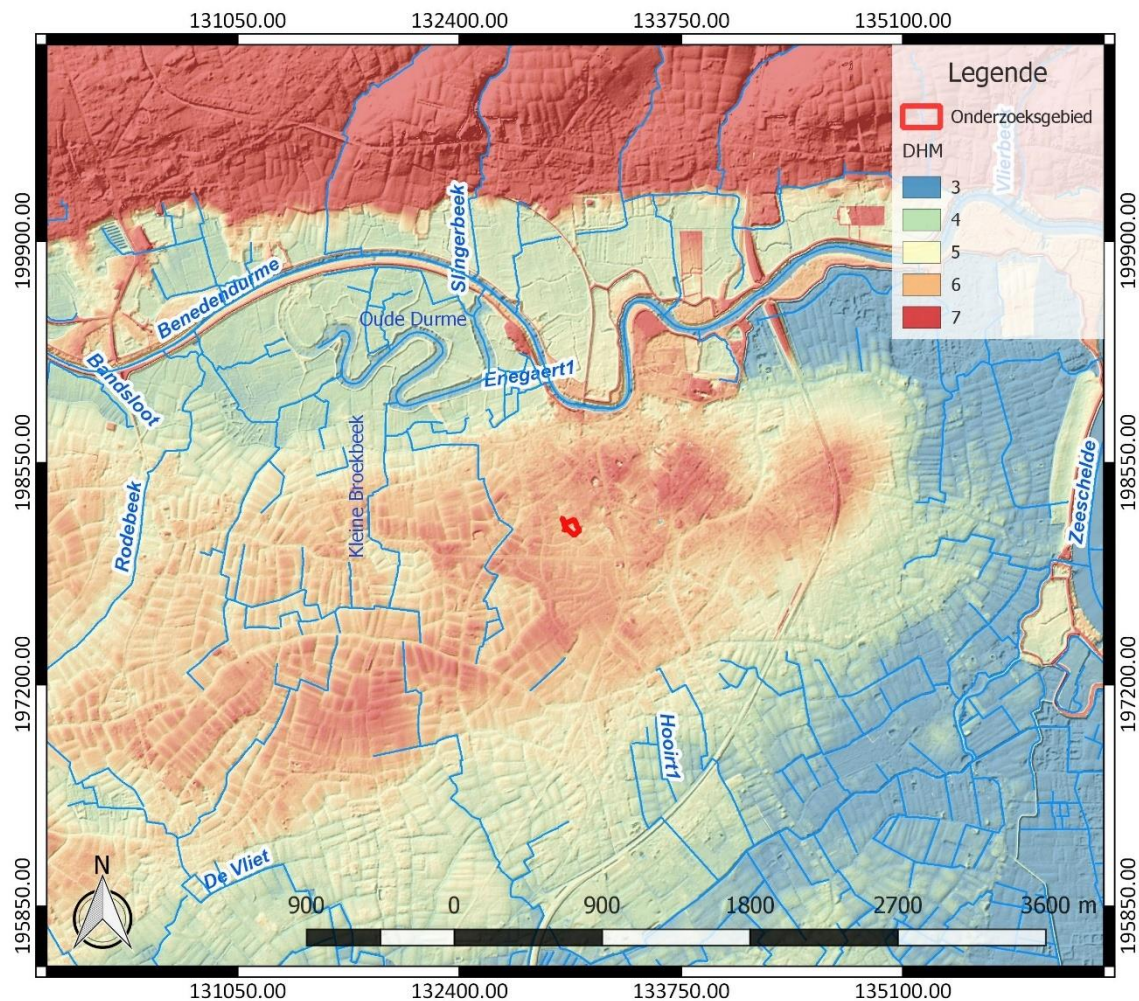
Hydrografisch behoort het onderzoeksgebied tot het Beneden-Scheldebekken. De voornaamste waterlopen in de omgeving zijn de Benedendurme, die ten noorden van het terrein stroomt, en de Zeeschelde, die zich op grotere afstand ten oosten en ten zuiden bevindt (Figuur 11). Ten zuidzuidoosten is de Hooirt gesitueerd en ten zuidwesten loopt De Vliet. Ten westen stromen de Kleine Broekbeek en de Rodebeek. De Oude Durme en de Enegaert bevinden zich ten noordwesten. Ook is er een groot aantal naamloze waterlopen op te merken in de omgeving. Hun verloop volgt duidelijk de huidige perceelsgrenzen, wat er waarschijnlijk op wijst dat de naamloze waterlopen van vrij jonge oorsprong zijn en voornamelijk een functie als afwateringsgracht hebben.

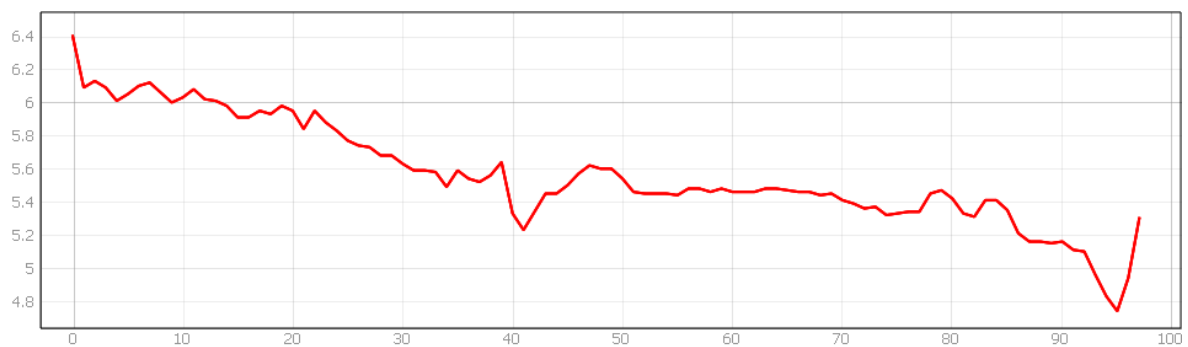
Figuur 9: Luchtfoto van 2020 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 11: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

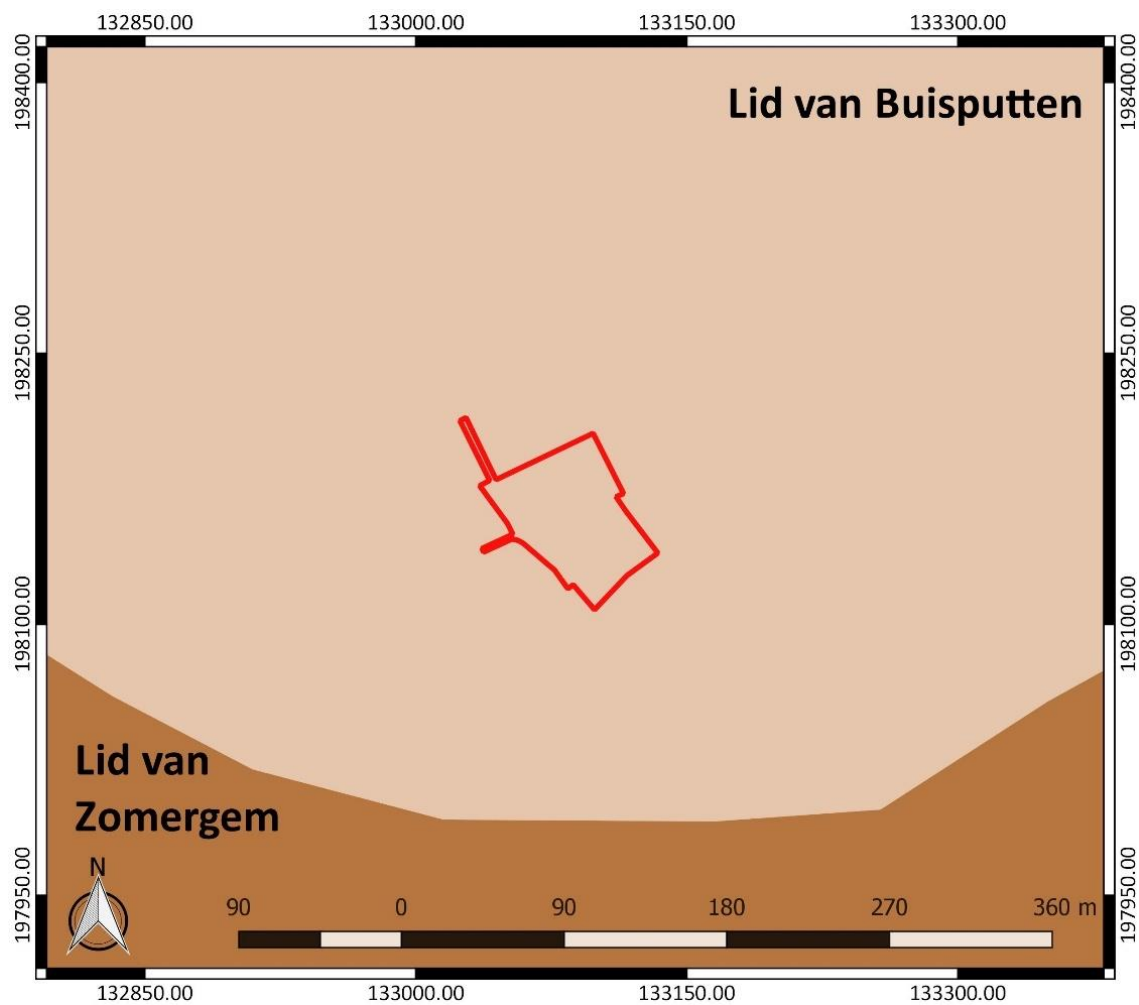
Figuur 12: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Hamme tot de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. Het is een vlak gebied. In de Scheldepolders worden lage, vlakke stroken aangetroffen met een hoogte tussen 1 en 2 m TAW.³ Tussen de alluviale dalen van de Schelde en de Durme bevindt zich een iets hoger gelegen zandvlakte met een topografisch niveau van circa 4 tot 10 m TAW. Dit niveau staat gekend als het zogenaamd Weichseliaan laagterras, dat beschouwd wordt als het afzettingspeil van de vroegere rivierstelsels, voor de holocene insnijding plaatsvond. De beperkte hoogteverschillen in de zandvlakte

³ Bogemans 1996, 3-7

zijn meestal het gevolg van latere lokale eolische herwerking van het zandig quartair substraat tot kleine zandruggetjes of landduinen. Ten noorden van het onderzoeksgebied en van de Schelde-Durme as situeert zich de Wase Cuesta, die een hoogte bereikt tot ongeveer 30 m TAW en die gekenmerkt wordt door een steil zuidelijk cuestafront.⁴

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de zandvlakte tussen de Durme ten noorden en de Schelde ten oosten en ten zuiden, op een zuidwest-noordoost georiënteerde zandrug die zich uitstrekt tussen Zele en Hamme. Het terrein kent een hoogte van 4,7 m TAW in het zuiden tot 6,4 m TAW in het noorden (Figuur 12). Er bevinden zich grachten in het centrale deel van het terrein en ter hoogte van de zuidoostelijke en zuidwestelijke rand van het projectgebied (Figuur 10).

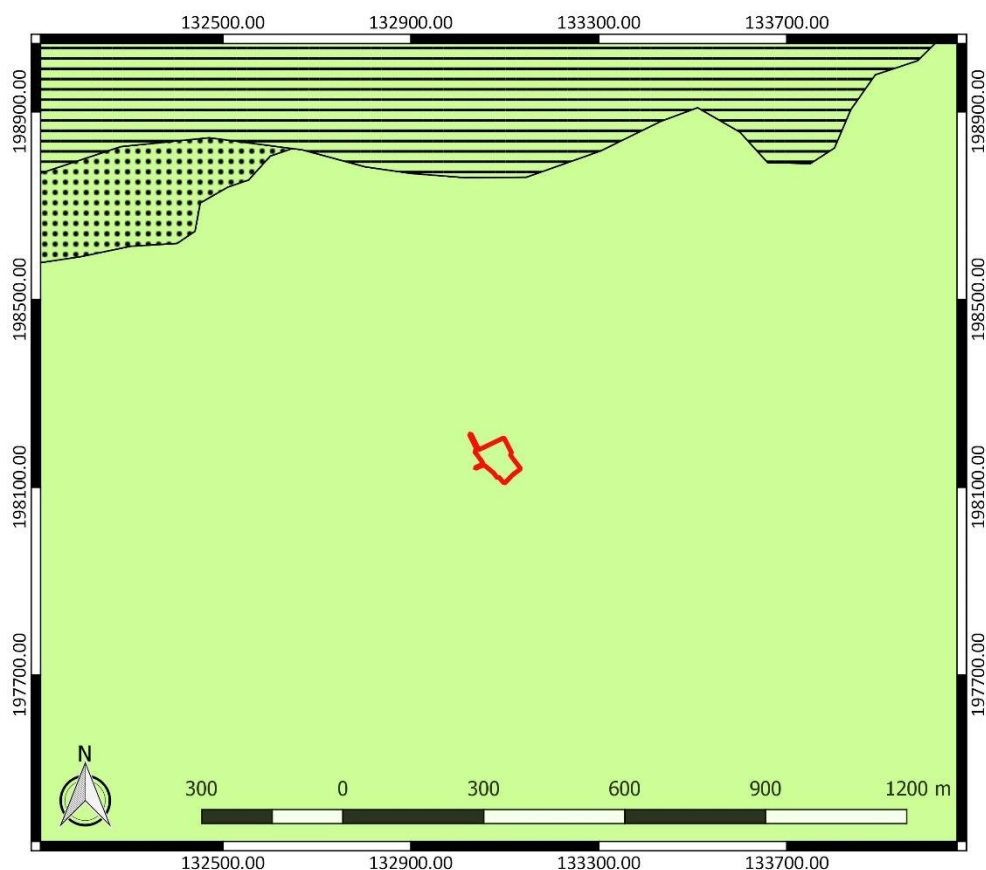

Figuur 13: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

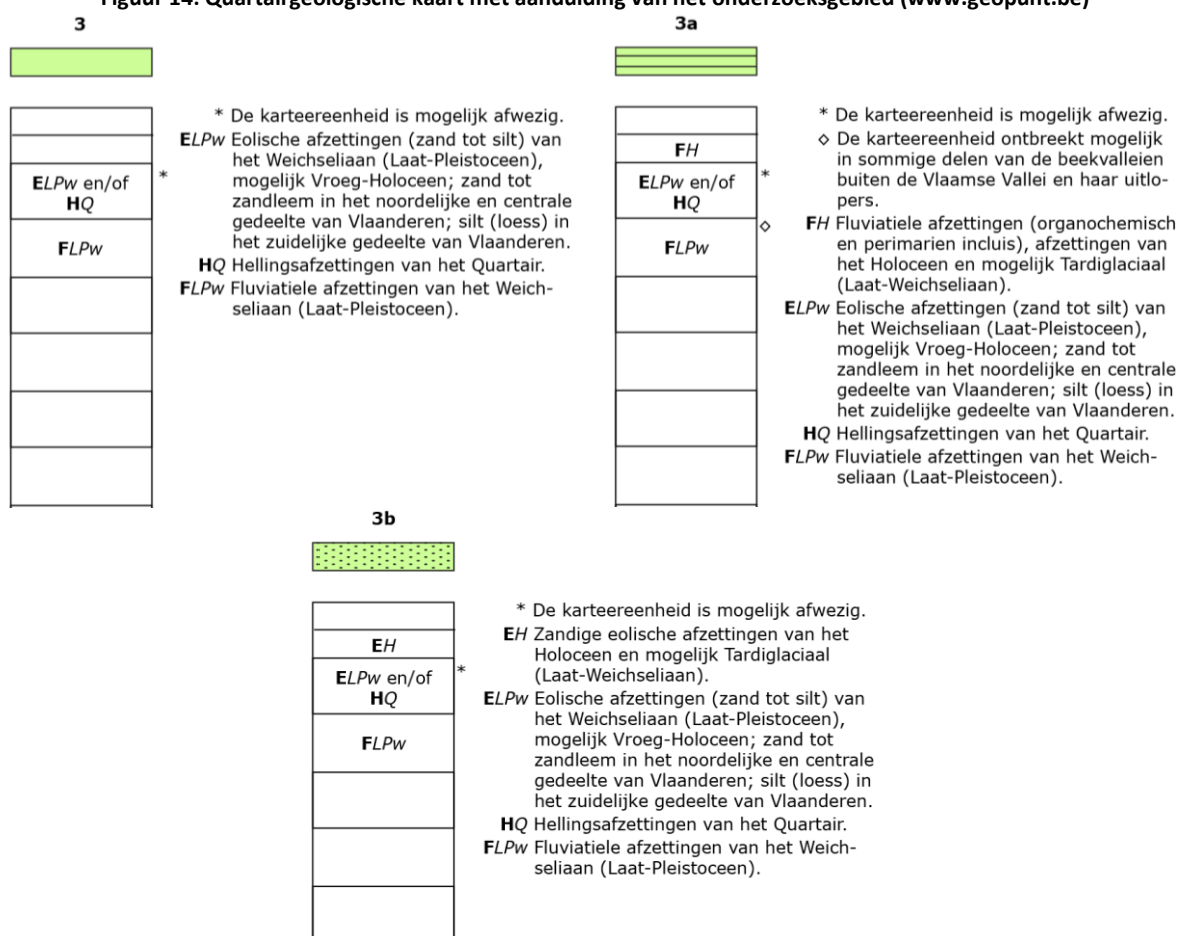
De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 13) bestaat uit het Lid van Buisputten (Formatie van Maldegem), dat gekenmerkt wordt door donkergrijs fijn zand, dat glauconiet- en glimmerhoudend is. Ten zuiden is het Lid van Zomergem weergegeven, dat uit grijsblauwe klei bestaat.⁵

⁴ Adams *et al.* 2002, 7-8

⁵ www.geopunt.be/kaart

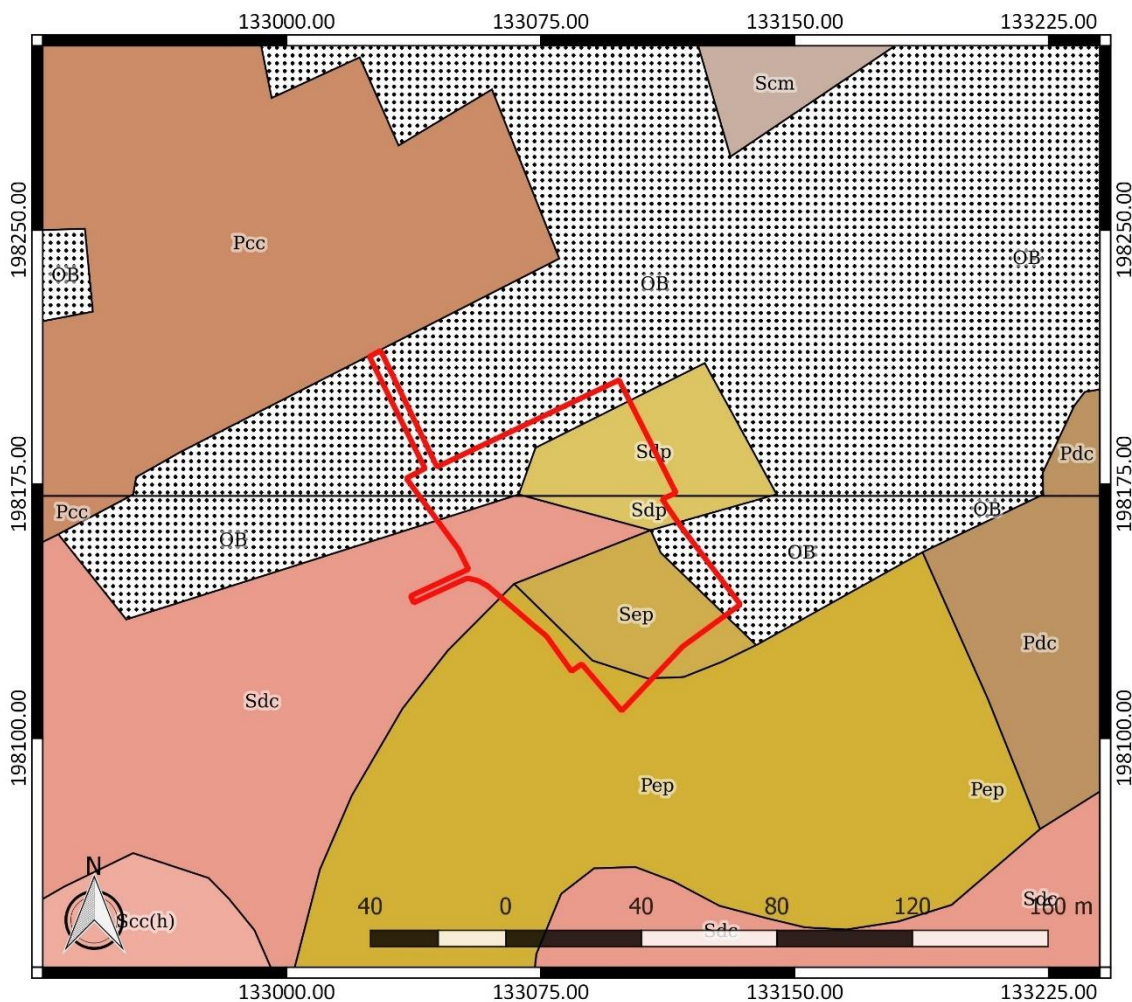
Figuur 14: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 15: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 14) geeft aan dat in het onderzoeksgebied mogelijk eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. In de Durmevallei ten noorden (gearceerd weergegeven op de kaart), komen tevens jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor. Ter hoogte van de gestippelde zone op de kaart bevinden zich zandige eolische afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal.⁶

De bodemkaart (Figuur 16) situeert het noordelijke, noordwestelijke en zuidoostelijke deel van het terrein in bebouwde zones (OB). In het noorden en noordoosten wordt ook een matig natte lemig zandbodem zonder profiel (Sdp) verwacht. Centraal treffen we een matig natte lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Sdc) aan. Verder geeft de bodemkaart in het zuiden van het terrein een natte lemig zandbodem (Sep) en een natte licht zandleembodem (Pep) zonder profiel weer. Juist ten noordwesten van het terrein evolueert de bodem naar een matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pcc).

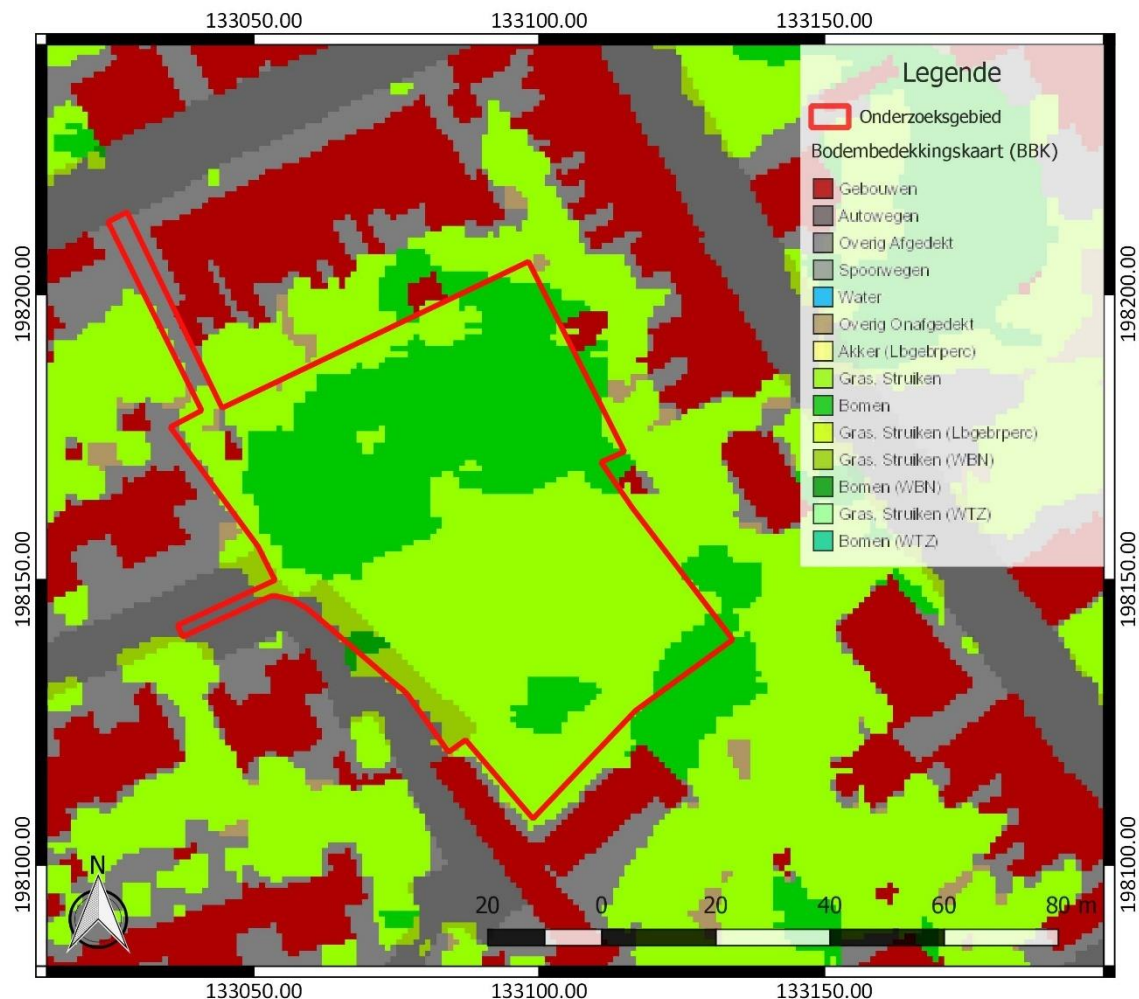

Figuur 16: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de bodemgebruikskaart zijn in het westen en het noordwesten van het terrein verhardingen en een enkel bijgebouw te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart

⁶ www.geopunt.be/kaart

ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 17). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9). De potentiële bodemerosiekaart geeft geen informatie over de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied en wordt daarom niet weergegeven.

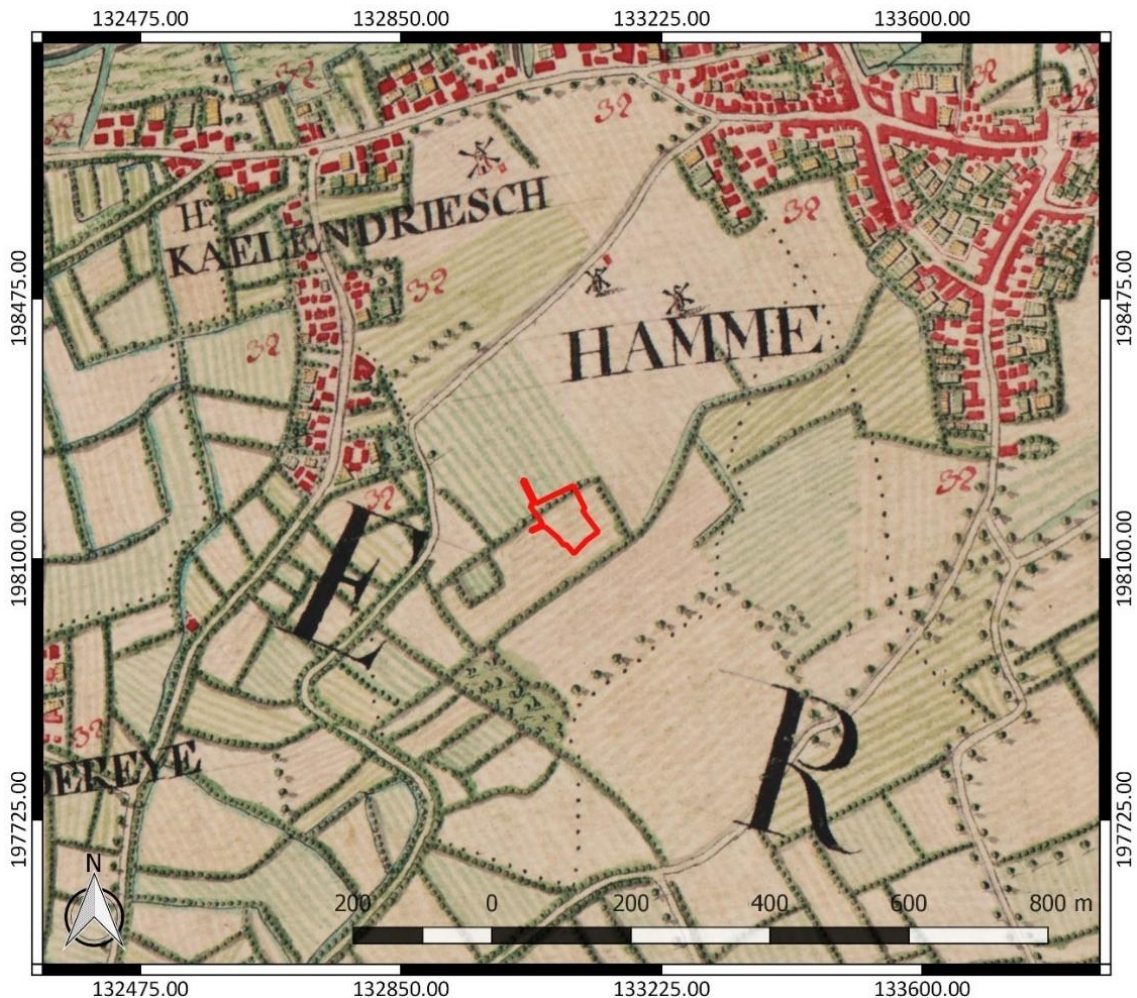
Figuur 17: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Hamme werd waarschijnlijk al vrij vroeg gekerstend. Reinilde van Kontich schonk het dorp vermoedelijk omstreeks 660 aan de abdij van Lobbes. Dit zou de kerstening bevorderd hebben. In de 7de-8ste eeuw was er vermoedelijk al een houten kerkje aanwezig in Hamme, buiten het huidige centrum. In de 9de eeuw werd een tweede kerkje opgetrokken ter hoogte van het huidige kerkgebouw. In 1135 werd voor het eerst een stenen kerk vermeld. Deze kerk was gebouwd in vroeg-romaanse stijl. De abdij van Lobbes bezat het patronaat van de kerk. De parochie stond minstens tot in 1331 onder toezicht van de landdeken van Waas. De kerktoren sneuvelde tijdens een brand in de 12de eeuw. Pas in de 15de eeuw werd er een nieuwe toren gebouwd. In 1452 viel Hamme ten prooi aan vernielingen door de Gentenaars. Hierbij brandde de zuidzijde van de kerk volledig af. Het kerkgebouw werd heropgebouwd vanaf 1467, waarbij de zuidkant verbreed werd. In 1578 zorgden de Gentenaars opnieuw voor vernielingen in het Waasland. De kerk van Hamme werd opnieuw belaagd

en bijna het volledige dorpscentrum werd vernield. Tot in de eerste helft van de 17de eeuw was de kerk in slechte staat als gevolg van de onlusten. Later volgden herstellingen.⁷

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied onbebouwd is en in gebruik is als akkerland (Figuur 18 en Figuur 19). Het projectgebied bevindt zich ten zuidwesten van de historische dorpskern van Hamme.

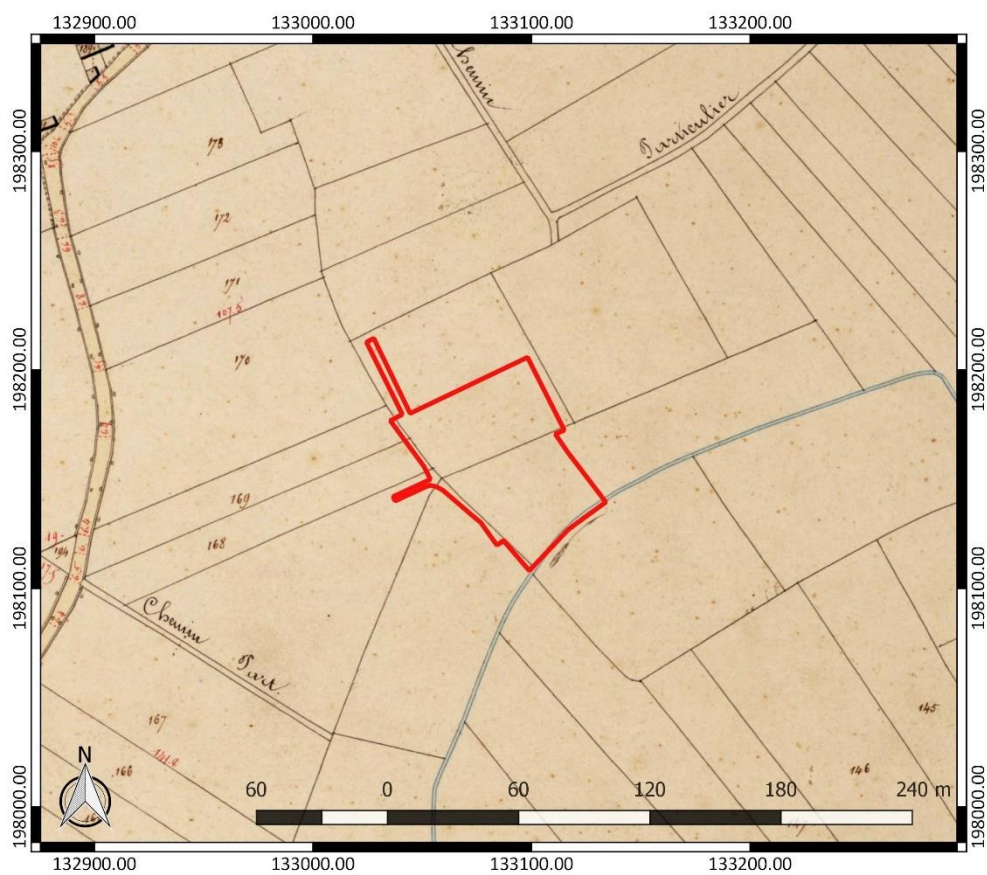

Figuur 18: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁷Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Decanale kerk Sint-Pietersbanden [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85426> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

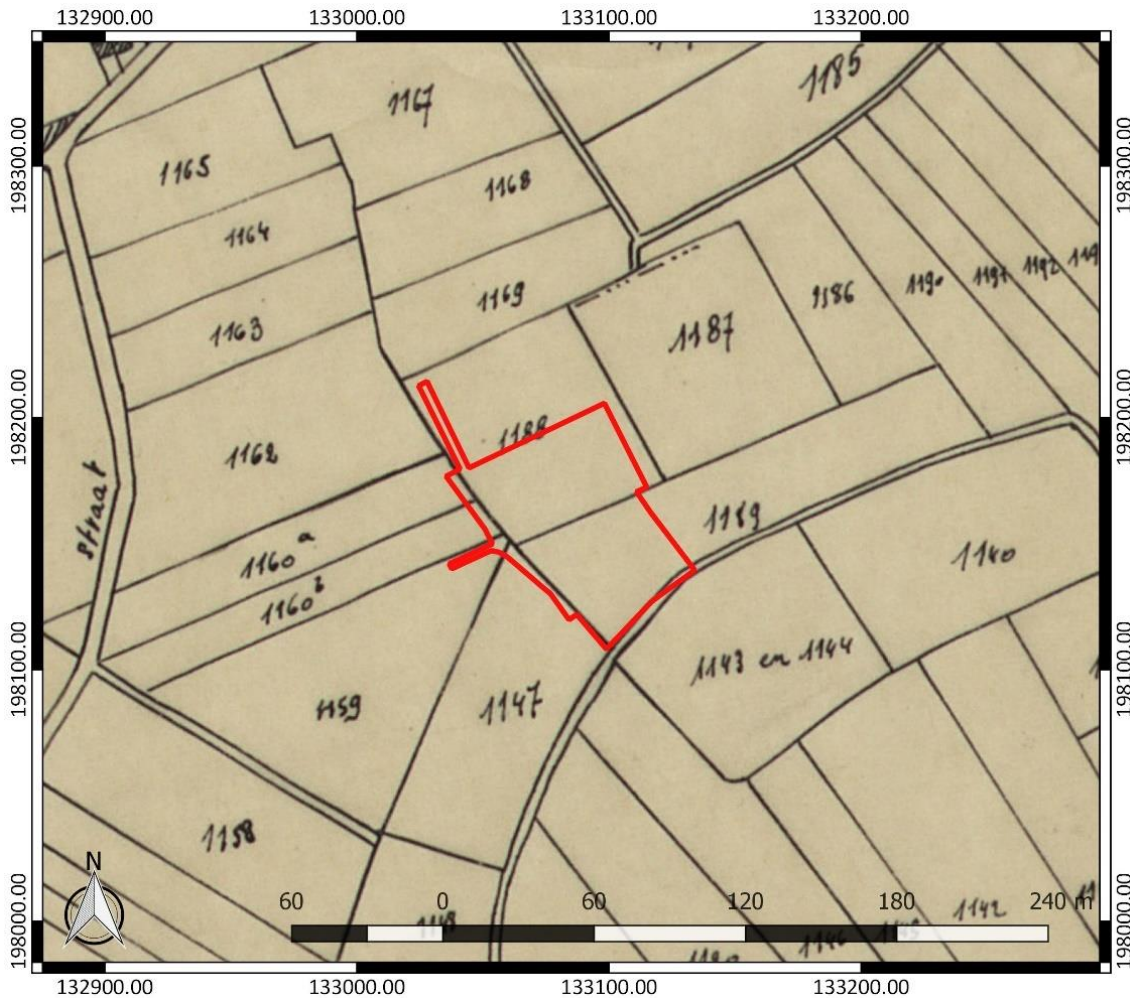

Figuur 19: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (detail) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

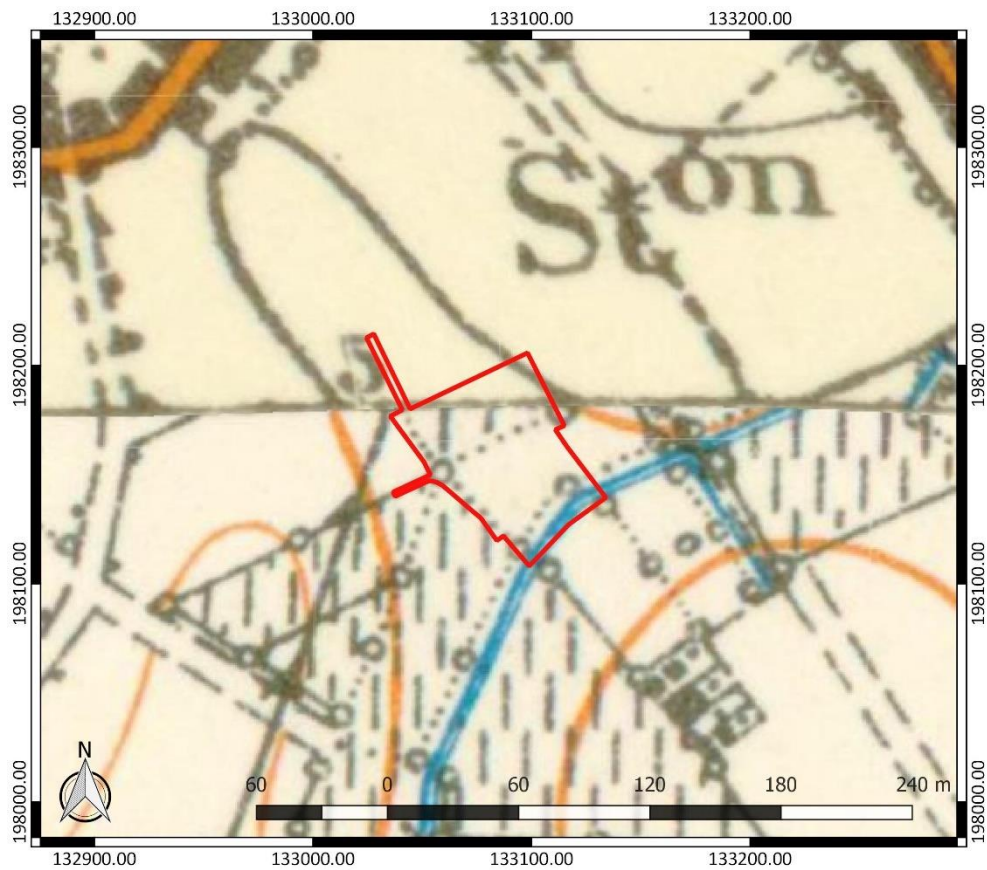
De Atlas der Buurtwegen (1841) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds onbebouwd is (Figuur 20). Het was vermoedelijk nog altijd in gebruik als akkerland. Er loopt een waterloop ter hoogte van de zuidoostelijke rand van het terrein. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een gelijkaardig beeld weer (Figuur 21).

Figuur 21: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op een topografische kaart van Sint-Niklaas uit 1909-1948 en Dendermonde uit 1930-1948 (Figuur 22) is te zien dat het onderzoeksgebied in de eerste helft van de 20ste eeuw nog steeds niet bebouwd was en in gebruik was als gras- en akkerland. Ook in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied is weinig bebouwing aanwezig. Ter hoogte van de zuidoostelijke rand van het terrein is nog steeds een waterloop te bemerken.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) toont dat de directe omgeving van het onderzoeksgebied verkaveld is. De Vooruitgangstraat en Nijverheidstraat zijn aangelegd en langs deze straten is bebouwing opgetrokken. Het onderzoeksgebied is echter nog steeds onbebouwd. Het noordelijke deel van het terrein is nog altijd in gebruik als grasland. De zuidelijke zone van het terrein is bebost. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24) toont dat het onderzoeksgebied bijna volledig bebost is. De foto toont ook dat de Vlaslaan aangelegd is en dat de bebouwing in de onmiddellijke omgeving verder uitgebreid is. Op een recente luchtfoto (Figuur 9) is te zien dat het noordelijke deel van het projectgebied nog steeds bebost is. Het terrein is, op enkele bijgebouwen in het noordwesten na, onbebouwd gebleven.

Figuur 22: Topografische kaart van Sint-Niklaas uit 1909-1948 (noorden) en Dendermonde uit 1930-1948 (zuiden), met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

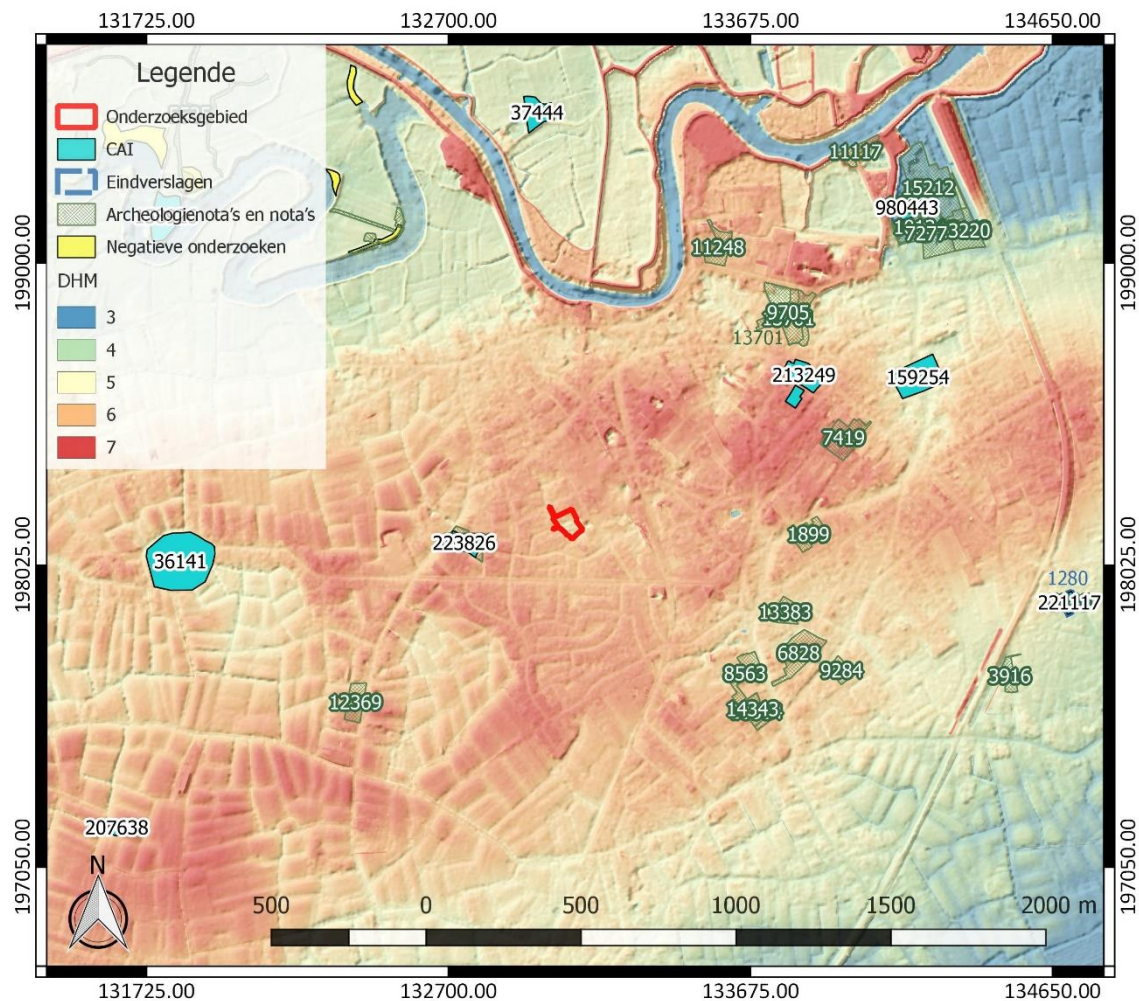
Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

De meest nabijgelegen vindplaats in de omgeving van het onderzoeksgebied bevindt zich ten westen, ter hoogte van de Evangeliestraat 91 (CAI ID 223826). Tijdens een proefsleuvenonderzoek werd hier een 19de-eeuwse gracht aangesneden die op de Popp-kaart is weergegeven. Verder werden er enkel recente sporen aangetroffen.⁸

⁸Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Evangeliestraat 91 [online]
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/223826> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

Figuur 25: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

In de ruimere omgeving kwamen resten uit de metaaltijden en de Romeinse tijd aan het licht. In de Veldstraat (CAI ID 221117), ten oostzuidoosten van het terrein, werden tijdens een vooronderzoek sporen van een nederzetting uit de late ijzertijd en de vroeg-Romeinse periode gevonden. Het gaat om greppels, paalkuilen en een gedeelte van een plattegrond van een éénschepig gebouw.⁹ Vervolgens werd er een opgraving uitgevoerd (ID 1280), waarbij vier structuren aangetroffen werden. Een mogelijk vijfde structuur werd enkel tijdens het vooronderzoek vastgesteld. De structuren zijn voornamelijk te plaatsen in de late ijzertijd tot en met Romeinse periode of tussen de Flavische periode en het derde kwart van de 3de eeuw. Verder werden er nog enkele losse paalkuilen en kuilen gevonden die voornamelijk uit dezelfde periode dateren. De verschillende gebouwtypes die aangetroffen werden, wijzen mogelijk op een continue bewoning van de omgeving van de late ijzertijd tot en met de midden-Romeinse tijd. De nederzetting strekt zich nog verder uit buiten het onderzochte terrein.¹⁰

Ter hoogte van locatie CAI ID 207638, op enige afstand ten zuidwesten van het terrein, kwamen aan de hand van metaaldetectie twee bronzen Romeinse munten aan het licht.¹¹ Ook is er in de ruime

⁹Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hamme Veldstraat [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/221117> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

¹⁰ Logan *et al.* 2021, 55

¹¹Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Meerstraat [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/207638> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

omgeving, meer bepaald ten westen van het onderzoeksgebied, een circulaire structuur met een diameter van ongeveer 200 m waargenomen (CAI ID 36141). Deze structuur van onbepaalde datering wordt gevormd door het verloop van een weg.¹²

Verder zijn er nog resten uit de nieuwe tijd aanwezig in de ruime omgeving. Ter hoogte van CAI ID 159254, ten noordoosten, bevond zich een site met walgracht met een hoeve, die zeker teruggaat tot in de 17de eeuw en mogelijk een vroegere voorganger had. De hoeve, die te zien is op de Ferrariskaart, was in het verleden gekend als "Den groenen boomgaert" en later als "Hof ter Donck" en "Spaans Huis". In de 18de eeuw was de hoeve het eigendom van de familie de Bruyne, waarvan verschillende leden meier, baljuw, burgemeester of schepen van Hamme waren. Tijdens het ancien régime deed het hof ook dienst als zetel van het zogenaamde "bierhuysen", waar de belastingen op het brouwen en stoken geïnd werden. In 1909 werd het hof achteraan uitgebreid en gesplitst in twee woningen. In 1937 werden de gebouwen verder opgesplitst en vermoedelijk ook verhoogd met een halve verdieping. In de jaren 1970 verkeerden de gebouwen in een vervallen toestand en werden ze opgekocht door de gemeente en vervolgens gerestaureerd.¹³

In de Nieuwstraat (CAI ID 213249), ook ten noordoosten van het onderzoeksgebied, werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij enkele kuilen op de achtererven van woningen werden gevonden. Ze dateren uit de tweede helft van de 18de eeuw. Ook werden er kuilen, een kelder en een bakstenen structuur uit de nieuwste tijd gevonden op de achtererven van de woningen.¹⁴

Tot slot zijn bij een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de Markt (ID 13701), tevens ten noordoosten, archeologische sporen uit de nieuwe en de nieuwste tijd aangetroffen. Het betreft paalsporen, kuilen, greppels, muurresten, verstoringen en natuurlijke sporen. Het merendeel van de sporen en muren is in verband te brengen met het recente gebruik van het terrein. De onderzochte zone kende in het verleden verschillende opeenvolgende bouwfasen, wat mogelijk het gebrek aan andere, oudere sporen verklaart.¹⁵

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving die hierboven niet besproken werden, bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

¹²Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Moerheide [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/36141> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

¹³Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Spaans Huis [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/159254> (Geraadpleegd op 26-05-2021); Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Spaans Huis [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85301> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

¹⁴Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Nieuwstraat [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/213249> (Geraadpleegd op 26-05-2021)

¹⁵ Hellinx 2020, 67

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Het studiegebied is gelegen ten zuidwesten van het centrum van Hamme. Het terrein kent een gunstige landschappelijke ligging in de zandvlakte tussen de Durme in het noorden en de Schelde in het oosten en het zuiden. Verder bevindt het terrein zich op een zuidwest-noordoost georiënteerde zandrug die tussen Zele en Hamme gelegen is. Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten van de metaaltijden tot de nieuwe tijd kunnen voorkomen. Een verwachting naar steentijd artefactensites is er niet, omwille van de afwezigheid van vondsten uit de steentijd in de omgeving, omdat het onderzoeksgebied zich al op vrij grote afstand tot waterlopen bevindt en omdat het terrein zich op de top van een zandrug bevindt, wat een landschappelijke ligging is waar we opnieuw niet meteen een steentijd artefactensite verwachten.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Vanaf de 18de eeuw zijn historische kaarten en luchtfoto's beschikbaar om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Hieruit blijkt dat het terrein van in de late middeleeuwen tot zeker de eerste helft van de 20ste eeuw in gebruik was als akker- en/of grasland. Vanaf het midden van de 20ste eeuw was het terrein (deels) bebost. Tegenwoordig is enkel het noordelijke deel nog bebost en bevinden zich in het uiterste noordwesten enkele bijgebouwen en verhardingen en zijn ook in het uiterste westen enkele verhardingen op te merken. Centraal binnen het terrein zijn enkele greppels aanwezig. Deze verschillende structuren zijn echter ruimtelijk zeer beperkt ten opzichte van de totale oppervlakte van het terrein, waardoor de bijhorende verstoring die ze teweeg kunnen hebben gebracht relatief klein is en zich mogelijk beperkt tot de toplaag van het bodemarchief. Door deze verschillende elementen en door het ontbreken van historische bebouwing kan voor de rest van het terrein een goed bewaard bodemarchief verwacht worden.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen een zone van ca. 4727 m² in het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van tien woningen en de aanleg van wegenis, riolering en een infiltratiekom. De verschillende bodemingrepen gaan gepaard met verschillende verstoringdieptes, maar deze hebben allen zo'n omvang dat de verstoring niet beperkt blijft tot de toplaag. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijke ligging van het terrein op een zuidwest-noordoost georiënteerde zandrug binnen een zandvlakte die wordt afgebakend door de Durme en de Schelde. Het terrein lijkt vanaf de late middeleeuwen tot op heden steeds in gebruik te zijn geweest als akkerland, grasland en/of bos. Archeologisch onderzoek in de omgeving van het terrein bracht artefacten en sporen aan het licht van de metaaltijden tot de nieuwe tijd. Verder wordt een goed bewaard bodemarchief verwacht. De geplande werken zullen een sterk negatieve impact op dit bodemarchief hebben in een zone van ca. 4727 m², waaruit volgt dat bijkomend archeologisch onderzoek nodig geacht wordt in deze zone.

Figuur 26: Aanduiding van de zone waar verder vooronderzoek nodig geacht wordt, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het noordelijke deel van het terrein bebost is en het zuidelijke deel wordt ingenomen door grasland.

Landschappelijk bodemonderzoek is weinig relevant omdat we verwachten dat er sprake is van een goed bewaard bodemarchief en omdat we op basis van het bureauonderzoek het potentieel op een goed bewaarde steentijd artefactensite binnen het onderzoeksgebied slechts laag inschatten.

Wel dient een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op een zuidwest-noordoost georiënteerde zandrug binnen een zandvlakte die wordt afgebakend door de Durme en de Schelde. Het terrein lijkt vanaf de late middeleeuwen tot op heden steeds in gebruik te zijn geweest als akkerland, grasland en/of bos. Archeologisch onderzoek in de omgeving van het terrein bracht artefacten en sporen aan het licht van de metaaltijden tot de nieuwe tijd. Verder wordt een goed bewaard bodemarchief verwacht. De geplande werken zullen een sterk negatieve impact op dit bodemarchief hebben, waaruit volgt dat bijkomend archeologisch onderzoek nodig geacht wordt in de zone waar het bodemarchief bedreigd wordt door de geplande werken.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Adams, R./S. Vermeire/G. De Moor/P. Jacobs/S. Louwye/P. Polfliet, 2002: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen*, Gent.

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Hellinx, A-J., 2020: *Nota Hamme - Markt*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 926).

Logan, M./E. Timmermans/A. Cattrysse/N. Janssens, 2021: *Eindverslag Veldstraat te Hamme (Oost-Vlaanderen)*, Gent (ADEDE Archeologisch Rapport 676).

4.2 Websites

Cartesius (2021)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2021)
<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2021)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2021)
<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2021)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2021)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

